

Toelichting op opbouw en bevraging centraal examen tekenen, handvaardigheid, textiele vormgeving havo

1. Opbouw

Het examen bestaat uit meerdere opgavenblokken.

Een opgavenblok begint vaak met een inleiding, waarin kunstenaar, titel en jaar van ontstaan van het eerste kunstwerk wordt gegeven. Daarna volgen beschouwende vragen die relevant zijn voor de onderliggende probleemstelling van het blok. De probleemstelling hangt samen met het thema van het examenjaar.

Gaandeweg wordt steeds meer relevante informatie gegeven en wordt toegewerkt naar inzichten.

Indien relevant komen vragen naar materiaal, techniek, functie aan bod.

Waar mogelijk worden kunsthistorische vragen gesteld.

Vaak sluit een blok af met een concluderende vraag, een standpuntvraag en/of wordt het besproken werk in een culturele, maatschappelijke of persoonlijke context geplaatst.

2. Bevraging met voorbeelden

Wat stelt het voor?

Als het van belang is om een **voorstelling** te herkennen gebeurt dat vaak in de eerste vraag, zodat de kandidaat meteen het hele beeld grondig moet bekijken.

Bijvoorbeeld:

over Lorenzetti's schildering in Siena (CE 2008):

*De kunstenaar verbeeldt een bloeiende, welvarende stad. Het lijkt de mensen goed te gaan.
Geef aan de hand van vier aspecten van de voorstelling aan waaruit je dat kunt afleiden.*

of

over een straatscène gezien vanaf een balkon (CE 2008):

*Boccioni laat de beschouwer deel uitmaken van de voorstelling.
Noem twee manieren waarop hij dat doet in het schilderij op afbeelding x.*

Als het kunstwerk gekozen is vanwege de **bijzondere voorstelling** zal dat uit de vragen naar voren komen. Bijvoorbeeld bij Las Meninas:

*Op de achtergrond zie je een wand met schilderijen. Eén daarvan valt op. Volgens veel interpretaties is dat echter geen schilderij maar een spiegel.
Geef twee argumenten voor deze veronderstelling.*

Hoe is de voorstelling vorm gegeven?

Als de **beginvraag over vormgeving** gaat, is het eveneens wenselijk dat de kandidaat eerst het geheel overziet.

Bijvoorbeeld:

bij Las Meninas:

*Het blonde meisje is prinses Margarita. Zij is de hoofdpersoon in de scène.
Noem drie manieren waarop Velasquez de aandacht op haar vestigt.*

of

over foto's van Hans Eijkelboom (CE 2008):

*De mensen merken meestal niet dat ze gefotografeerd worden.
Noem twee aspecten waaruit je dat kunt afleiden.*

Bij **vormgeving** kunnen alle beeldende aspecten aan de orde komen. Dit zijn te onderscheiden basiseigenschappen met een beeldende functie: bijvoorbeeld kleur, licht, ruimte, vlak, vorm, textuur, compositie, ritme.

Kleur en **licht** gecombineerd met een beetje kunstgeschiedenis (CE 2007):

*Monet laat zien dat licht en kleur met elkaar samenhangen. De manier waarop hij dat doet was destijds nieuw.
Leg aan de hand van twee voorbeelden uit hoe Monet in dit opzicht vernieuwend was.*

of

over **licht** in het vijfluik van Viola (CE 2007):

Elk scherm toont een ander deel van de dag. Dat is te zien aan het licht. Op scherm a is het ochtend.

Geef aan welk dagdeel op de schermen b tot en met e is afgebeeld en hoe je dat aan het licht kunt zien.

Vragen naar manieren waarop **ruimte** of **dieptewerking** ontstaat, wordt gesuggereerd of benadrukt, komen veel voor.

Bijvoorbeeld:

bij Las Meninas gecombineerd met **licht**:

De ruimtelijkheid in het schilderij wordt vooral bepaald door het licht.

Leg aan de hand van twee voorbeelden uit hoe Velasquez met licht diepte schept.

Een bijzondere vorm van dieptewerking is **illusionisme**, dat vaak samenhangt met de **voorstelling**:
Over straatkunst in Londen (CE 2008):

De ratten zijn met behulp van sjablonen aangebracht, maar Banksy verbindt ze toch met hun omgeving door een soort illusionisme toe te passen.

Geef aan de hand van één van bovenstaande figuren aan hoe hij dat doet.

Vragen over **compositie** komen veel voor in het examen:

Over een neon van Bruce Naumann (CE 2009):

Naumann heeft de losse woorden gerangschikt tot één compositie.

Leg uit hoe hij dat heeft gedaan.

gecombineerd met **inhoud**:

De compositie van het werk kan in verband gebracht worden met de betekenis van de woorden.

Leg dit uit aan de hand van de begrippen rust en dynamiek.

Materiaal, techniek en hanteringswijze

Met betrekking tot de **schilderkunst** worden de belangrijkste technieken (als fresco, olieverf en aquarel) bekend verondersteld. Ook teken- en grafische technieken vallen onder tweedimensionale kunst.

Met betrekking tot **beeldhouwkunst** wordt het fundamentele verschil tussen beeldhouwen (materiaal wegnemen), modelleren (boetseren) en construeren bekend verondersteld en moeten kandidaten globaal weten hoe sculpturen tot stand komen (zoals het gieten van brons).

Bijvoorbeeld:

over de schilderijen in Siena (CE 2008):

Lorenzetti was een meester in de techniek van het frescoschilderen. Grote fresco's als op figuur x stellen hoge eisen aan het vakmanschap van de schilder.

Bespreek twee moeilijkheden bij de uitvoering van dergelijke fresco's.

Er kan ook naar effecten worden gevraagd, zoals bij een décollage van Rotella (CE 2008):

De oorspronkelijke affiches krijgen door het scheuren een ander karakter. Er ontstaat een schilderachtig effect.

Leg aan de hand van drie aspecten uit hoe dit komt.

of

over het beeld van Theresia uit 1650 (CE 2007) naar het effect **stofuitdrukking** en een aspect van dieptewerking, namelijk **plasticiteit**:

Bernini was een virtuoos beeldhouwer. Hij bewerkte het marmer zodanig dat zijn beelden lijken te leven. Ze zijn zeer plastisch en hebben een levensechte stofuitdrukking.

Geef aan hoe die levensechte plasticiteit en hoe die levensechte stofuitdrukking zijn bereikt.

Betrek Bernini's techniek in je antwoorden.

Vaak wordt bij materiaaltoepassing gevraagd naar veranderingen of **vernieuwingen**.

Bijvoorbeeld (CE 2008):

Rodin gold aan het eind van de negentiende eeuw als de grote vernieuwer van de beeldhouwkunst. Het was toen bijvoorbeeld ongebruikelijk om een figuur geen hoofd of armen te geven. Ook Rodins hanteringswijze was nieuw.

Leg aan de hand van afbeelding x uit in welk opzicht die hanteringswijze vernieuwend was.

Inhoud

Voorstelling, vormgeving en **expressie** (in de zin van werking of zeggingskracht als gevolg van voorstelling en/of vormgeving) leiden naar de inhoud van een werk. De kunsthistorische en/of de culturele en/of maatschappelijke context kan hierbij van belang zijn.

Bijvoorbeeld:

over Bernini's beeld van Theresia uit 1650 (CE 2007):

Hoog bovenin de nis bevindt zich een raam waardoor daglicht binnenvalt. Dit licht vormt een onderdeel van het beeld en versterkt de inhoud: een hemels visioen.

Leg uit hoe dit licht het effect van een hemels visioen versterkt.

of (CE 2008):

De beelden van Giacometti drukken kwetsbaarheid uit.

Leg aan de hand van twee aspecten uit waardoor dat komt.

of (CE 2008):

Eijkelboom wil geen 'mooie' foto's maken. Hij heeft een ander doel met zijn kunst: hij maakt ons iets duidelijk over de hedendaagse wereld of maatschappij.

Leg aan de hand van de voorstelling uit wat de kunstenaar ons met dit werk duidelijk maakt.

of (CE 2008):

Dat Kirchner vooral zijn 'innerlijke beleving' van de stad belangrijk vond, is bijvoorbeeld te zien aan zijn kleurgebruik. De felle kleurcontrasten werken expressief en maken het schilderij heftig.

Bespreek nog drie andere aspecten van de vormgeving waaruit je kunt afleiden dat hij een 'innerlijke beleving' wilde weergeven. Geef ook aan welk effect door elk aspect ontstaat.

of over het neon hart van Tracey Emin (CE 2009):

Net als Hopeless gaat dit werk over de pijn die liefde kan veroorzaken. Maar Emin verbeeldt die pijn heel anders dan Lichtenstein.

Bespreek dit verschil aan de hand van de manier waarop in beide werken de pijn is verbeeld.

Kunstgeschiedenis

Bij kunsthistorische vragen wordt vaak de stijl of de stroming gegeven en moet de kandidaat aangeven welke kenmerken daarvan in het kunstwerk te zien zijn.

Bijvoorbeeld:

over een installatie met spiegels (CE 2007):

Dit werk van Smithson is een voorbeeld van Land Art.

Noem drie kenmerken van deze stroming die van toepassing zijn op het werk op afbeelding x.

Maar kunsthistorische kennis en/of begrip wordt ook via specifieke aspecten getoetst.

Bijvoorbeeld:

over de schildering in Siena (CE 2008) en **vormgeving**:

Het fresco dateert uit de late gotiek. De renaissance is nog niet begonnen. Dat kun je zien aan de manier waarop Lorenzetti hier ruimte weergeeft.

Leg dit uit aan de hand van twee aspecten.

over de schildering in Siena (CE 2008) en **voorstelling**:

De voorstelling van het fresco doet al wel denken aan de renaissance.

Leg uit in welk opzicht de voorstelling al vooruitloopt op de renaissance.

over een schilderij van Friedrich (CE 2007) en **inhoud**:

Friedrich is de bekendste Duitse landschapschilder van de romantiek. De natuur is een belangrijk thema binnen deze stroming. Er konden allerlei typisch romantische denkbeelden mee verbonden worden, bijvoorbeeld de gedachte dat de natuur een goddelijk mysterie is, waar de mens klein en nietig tegenover staat.

Noem twee andere romantische denkbeelden die je uit dit schilderij kunt afleiden.

over een werk van Weiner (CE 2009) en **materiaal en techniek**:

Dit werk van Weiner, dat hier op een museumwand te zien is, kun je op allerlei verschillende plaatsen in steeds andere materialen of uitvoeringen tegenkomen.

Leg uit waarom dit kenmerkend is voor conceptuele kunst.

Functie

Kunstwerken hebben soms specifieke functies waarnaar gevraagd kan worden.

Bijvoorbeeld over het gedicht op de gevel van een drukkerij (CE 2009):

*De drukkerij staat op een industrieterrein aan een drukke weg. Het gevelontwerp kan worden opgevat als een effectief reclamemiddel voor het bedrijf.
Leg dit uit aan de hand van twee argumenten.*

Kunstkritiek

Veel 'standpuntvragen' hebben betrekking op inzichtelijke beschouwing, waarbij de kandidaat 'professionele' kunstkritiek moet kunnen geven.

Bijvoorbeeld over de presentatie van een beeld van Rodin (CE 2008):

*Je zou kunnen zeggen dat het beeld beter tot zijn recht komt op een sokkel.
Maar je kunt ook van mening zijn dat het beter op de grond had kunnen blijven staan.
Geef een argument voor elk van beide mogelijkheden.*

of over wie de kunstenaar is bij het internetproject van Miranda July (CE 2009):

*Het project kan als kunstwerk van July beschouwd worden. Maar je zou ook kunnen zeggen dat de individuele inzenders de kunstenaars zijn.
Geef een argument dat deze laatste bewering ondersteunt.
Geef daarna een tegenargument.*